

Ulla Björnberg

Lena Gonäs och Jan Ch Karlsson (eds) (2006):

*Gender Segregation. Divisions of Work
in Post-Industrial Welfare States*

Aldershot: Ashgate

Kvinnors utträde på arbetsmarknaden över hela västvärlden de senaste två-tre decennier har inneburit en omfattande omvälvning av kvinnors livsvillkor och utvecklingsmöjligheter å ena sidan, å andra sidan av relationer mellan kön, familj och arbetsmarknad. I alla länder har många jobb som erbjudits kvinnor inneburit lägre kvalifikationsnivå, högre grad av osäkra jobb och mer flexibla arbeten. Jämfört med män har kvinnor inte nått karriärpositioner i samma utsträckning, löneskillnader mellan könen är systematiskt till kvinnors nackdel. Segregationen på arbetsmarknaden är hierarkisk och horisontell till nackdel för kvinnor. Bilden är emellertid inte bara dyster. Många kvinnor har också kunnat göra karriär och

tagit sig fram på arbetsmarknaden inom nya sektorer och inom nya typer av arbeten. Hur kan man beskriva utvecklingen och göra rättvisa åt de förändringar som faktiskt har inträffat? Hur kan man förstå utvecklingen? Dessa frågor har författarna behandlat i boken.

Ulla Björnberg är professor i sociologi vid Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet.
Ulla.Bjornberg@sociology.gu.se

Boken är en antologi där författarna behandlar segregationsproblem på arbetsmarknaden och i arbetslivet både teoretiskt och empiriskt. Det är överlag en läsvärd bok som visar på den komplexitet som ligger bakom könssegrerande strukturer och mekanismer. Författarna visar att könssegregation inte är ett renodlat marknadsproblem, det vill säga en konsekvens av selektion utifrån ekonomiska effektivitetskriterier, utan också resultatet av sociala och institutionella faktorer som ger olika utfall inom olika arbeten och i olika länder. Bokens stora förtjänst ligger i att den från olika vinklar behandlar dessa komplexa processer. Författarna väljer därmed att se könssegregation inte bara som en effekt av ekonomiska faktorer där individer sorteras efter kompetens och duglighet utan

också av institutionella faktorer som regleringar av arbetsmarknaden och välfärd och sociala faktorer som attityder och fördomar.

Samtliga kapitel i boken har både teoretiska och empiriska internationella fallstudier att hänvisa till vilket ger boken som helhet en intellektuell spännvidd och viktiga uppslag till fördjupad forskning.

Positivt är också att de empiriska fallstudier som redovisas inte bara knyter an till förändringar i jobb och managementideologier, utan också inom familjesfären. Alla jobb har blivit konkurrensutsatta, även inom offentlig sektor, utbildning och omsorg på ett sätt som inte var förhanden cirka tio till tjugio år tillbaka i tiden. Ny teknik och nya organisationsteorier har trängt igenom inom alla sektorer där tillgänglighet – inte bara fysiskt utan också med själ och hjärta – och maximalt utnyttjande av tiden har blivit starkt framträdande inom arbetslivet. För arbetstagare på alla nivåer har dessa förändringar medfört ökad press och problem med att balansera arbete och livet i övrigt. Möjligheten att skapa balans är mycket beroende av institutionella förutsättningar och påverkar också enskilda beslut både hos arbetsgivare och arbetstagare, vilket i sin förlängning ger strukturella effekter i form av ojämlika villkor för kvinnor och män. Dessa problem behandlas i boken både i ett kapitel av Diane Perrons med exempel från mediasektorn och av Rosemary Crompton i ett kapitel om flexibelt arbete och familj med exempel från både högstatus- och lågstatusjobb för kvinnor och män.

Fokus i boken ligger på könssegregation, men betydelsen av klass och etnicitet eller ras har fått ett mer begränsat utrymme. Undantag är ett inledande kapitel av Charles Tilly, som med exempel från USA jämför just ekonomiska och sociala förklaringar till segregation. Han drar slutsatsen att både etnicitet, ras och kön i framtiden kommer att ha fortsatt betydelse som diskriminerande faktor, trots att lagstiftningen har sorterat bort vissa uppenbara diskriminerande faktorer. Hans argument är att med ökade krav på kompetens följer också att mer otydliga kompetenskriterier gör sig gällande, vilket lämnar ett stort utrymme för stereotypa uppfattningar om olika grupper, till exempel svarta lågutbildade, ensamstående mödrar med låg utbildning. Med avregleringar av jobben och försvagade fackföreningar har följt ökade skillnader i hur jobb värderas och betalas och därmed också ökad ojämlikhet på arbetsmarknaden. Med sin analys av betydelsen av sociala drivkrafter bakom ojämlika villkor i arbetslivet vill Tilly markera att segregation och ojämlikhet är politiskt åtkomligt och inte ett resultat av objektiva, oundvikliga konsekvenser av ekonomiska processer.

Betydelsen av institutionella drivkrafter bakom könssegregation och ojämlikhet illustreras också av Lena Gonäs. Hon visar i sitt kapitel att den omfattande omstruktureringen på arbetsmarknaden som ägde rum i Sverige under och efter 1990-talet innebar en utfasning av lågutbildade individer – både kvinnor och män. Hon exemplifierar med en fallstudie från Sverige. Två institutionella sys-

tem hanterade denna utfasning – dock inte arbetsmarknadspolitiken. I stället var det sjukförsäkringssystemet och utbildningsväsendet. Lågutbildade kvinnor över 40 kom att hanteras inom ramen för förtidspension och långtidssjukskrivning medan ungdomar hänvisades till utbildningar och studielån. Hennes exempel visar att segregation inte bara drevs av ekonomisk effektivitet och marknadsmeکانismer utan också med hjälp av politiska institutioner.

Rosemary Crompton drar i sitt kapitel både optimistiska och pessimistiska slutsatser om framtiden utifrån ett klassperspektiv. Hon menar att karriär förutsätter heltidsarbete och högt engagemang. Härvidlag är intet annorlunda än förr. Så länge arbetsdelningen i hemmet är snedfördelad till kvinnors nackdel är det svårt att förena familjeliv med dessa villkor. Många kvinnor erbjuds och väljer deltidsarbeten för att kunna ta ett familjeansvar. Dessa jobb är relativt lågt kvalificerade och lågt betalda. Men kvinnor med hög utbildning önskar och väljer att göra karriär och gör det också, men på bekostnad av en ”familjekarriär”. Detta är inte hållbart i längden, utan de ökade spänningar som dessa motsättningar för med sig driver fram en rörelse mot extrem marknadsdominans på livets alla områden. Detta kommer troligtvis att leda till högre krav politiskt och inom fackföreningar på åtgärder för att förena arbete och familj hos både kvinnor och män. Tendenser i denna riktning finns redan. Exempel på detta visar också Lisbeth Bekkengen i sitt kapitel om utveckling av en barnorienterad maskulinitet hos moderna män där män blir alltmer måna om att få nära kontakt med sina barn. Enligt Bekkengen har en barnorienterad maskulinitet endast i begränsad utsträckning blivit en praktik, men det har blivit en diskurs att förhålla sig till för många unga män.

Det ligger en stor utmaning i att försöka mäta hur könssegregation förändras över tid och hur förändringar gestaltas i ett komparativt perspektiv. Ruth Emerek visar i sitt kapitel med hjälp av både grafiska och statistiska analyser hur denna problematik kan angripas. Enligt vissa redovisningssätt framstår det som att segregation minskar, men enligt andra att den ökar. Könssegregation i sig är komplex och berör både organisatoriska, horisontella och vertikala faktorer. En grundläggande problematik är att kategoriseringar av arbeten inom ramen för jämförande analyser på till exempel EU-nivå måste bli mer jämförbara. Det är visserligen nödvändigt att tränga djupare in i könssegregationens olika framträdelsemönster organisatoriskt, jobbmässigt, hierarkiskt etc. Men hon skriver att det knappast är mödan värt att utveckla nya mått så länge som kategorierna har en bias i förhållande till en traditionellt manligt dominerad arbetsmarknad. Hennes slutsatser blir därför att det är bättre att arbeta med traditionella, enkla mått i avvaktan på att arbetet med bättre kategorier har utvecklats.

Ann Bergman har i sitt kapitel utvecklat en teoretisk modell för att analysera hur könssegregation reproduceras men också vilka faktorer som man kan ta

fasta på för att analysera transformation. Liksom Ruth Emerek visar Ann Bergman på komplexiteten i företeelsen. Hon illustrerar sin modell med hjälp av tre fallstudier – en industri, ett universitet och en bank – och visar att integration kan uppträda som segregation beroende på vilken nivå som man väljer att utgå från. Det finns mycket starka mekanismer som sammantaget verkar för reproduktion av sociala mönster och detta visar hon i sina analyser på ett förtjänstfullt sätt.

Denna bok är lämplig som lärobok på avancerad nivå, eftersom den förutsätter kunskaper om olika begrepp och teorier om segregation och ojämlikhet. För forskare och statistiker ger boken många intressanta och värdefulla resonemang och resultat för fördjupad forskning och jag rekommenderar den varmt.